

vel moraliter loquendo, nulla est quæ non participet alterutram rationem ex dictis, vel si sit, eadem ratio est de illa, quæ de consequenti. Dicitur ergo concupiscentia antecedens, quæ ordine causalitatis antecedit consensum voluntatis, et illam suo modo trahit ut consentiat, ut quando viso objecto insurgit concupiscentiæ motus in appetitu sensitivo, et invitat voluntatem ad similem actum: consequens vero e contrario dicitur, quæ ordine causalitatis sequitur actum voluntatis, vel directe, vel saltem per quamdam redundantiam excitantem in appetitu talem affectum, quomodo fuerunt in Christo quæ dicuntur propassiones, et homines studiosi excitant in se similes affectus ad melius exercendas actiones, et de hac dixit Aristoteles 3, Ethicor., cap. 8, operari ex ita non esse viri fortis, sed excitare in se iram per virtutem fortitudinis ut melius operetur: et adducit Homerum dicentem, *Virtuti immitte furorem*; de hac etiam Augustinus 14, de Civit., c. 9, dicit sapientem non posse in hac vita vivere sine his affectibus.

2. Duæ possunt esse opiniones extreme oppositæ. Primo nullam concupiscentiam augere voluntarium; quam opinionem sequitur Conradus, 1, 2, q. 6, art. 7. Fundamentum est, quia concupiscentia consequens non potest augere voluntarium, cum non sit causa ejus, sed potius effectus: antecedens autem non solum non auget, verum etiam minuit voluntarium, ut docet D. Thomas, 1, 2, q. 76, art. 6. Unde sumi potest ratio ab effectu, nam concupiscentia antecedens minuit peccatum, ut docet divus Thomas, 1, 2, quæst. 6, art. 7, et q. 73, art. 6, ergo diminuit voluntarium, nam cum peccatum in tantum sit peccatum in quantum voluntarium, non potest per passionem antecedentem imminui, nisi diminuatur ipsum voluntarium: et hoc modo dici solet peccatum ex infirmitate vel ex passione levius esse. Secunda ratio a priori est, quia voluntarium oritur ex cognitione, et a principio intrinseco: utrumque autem horum minuitur per hanc concupiscentiam: ergo minuitur ipsum voluntarium. Minor quoad priorem partem constat, quia passio antecedens perturbat rationem, et corrumpit æstimationem prudentiæ, ut Aristoteles dixit, Ethic., c. 5, et ipsa experientia satis docet: minuit ergo cognitionem ad voluntarium necessarium, ut infra dicemus, ita etiam hæc passio. Quoad secundam partem nota est minor, quia ipsa passio extrinseca est voluntati, et inducit illam ad consensum: ergo ille consensus ut sic est a principio extrin-

seco: ergo ex hoc capite est minus voluntarius.

3. Quod si objicias D. Thomam, citato art. 7, dicentem concupiscentiam causare voluntarium. Responderi potest primum ipsum loqui de concupiscentia consequente: sed hoc neque intentioni ejus opinionis satisfacit, quæ hoc etiam negat, neque est utrum in se, ut constat ex solutione ad 3, et magis constabit ex dicendis. Respondet ergo aliter Conradus, divum Thomam nunquam docuisse concupiscentiam augere voluntarium, sed tantum comparative dixisse potius causare voluntarium, quam involuntarium, quia involuntarium nullo modo causat, voluntarium autem aliquantulum, quatenus juvat, aut aliquo modo movet voluntatem ad volendum, quamvis proprie et in se voluntarium non augeat.

4. Secunda opinio est utramque concupiscentiam augere voluntarium: sic Medina, 1, 2, quæst. 6, art. 7, et de antecedenti quidem concupiscentia id postea probabimus: de consequenti vero ipse probat, quia vir fortis, seu studiosus excitat in se hujusmodi concupiscentiam, ut voluntatem confirmet et augeat in suo actu, seu deliberatione: ergo signum est hanc concupiscentiam augere motum voluntatis, et consequenter voluntarium, quia ille motus per se et intrinsece voluntarius est.

5. Mihi videtur utendum distinctione communiter recepta; aliud enim est loqui de libero, aliud de voluntario, nam hæc duo, ut supra dixi, ratione formali distinguuntur, et suo modo diversas habent origines, aliud enim consistit in propensione, aliud in indifferentia: unde facile intelligi potest augeri unum, licet minuatur aliud: amor enim Beatorum, tantum augetur in voluntario, quanto majori conatu fit; adeo autem minuitur in libero, ut omnino illud amittat: sic ergo intelligi potest in actibus viæ, licet simul sint voluntarii et liberi, nam et positivus conatus voluntatis suscipit magis et minus cum eadem libertate: et indifferentia etiam voluntatis potest similiter augeri et minui, quatenus voluntas potest esse aut magis propensa ad unum objectum, quam ad aliud, aut cum inclinatione æquali.

6. Dicendum primo: Concupiscentia consequens, formaliter et proprie loquendo, neque auget, nec minuit liberum, nec voluntarium. Probatur facile, quia hæc concupiscentia ut sic comparatur ad voluntatem ut affectus ejus: ergo ut sic non potest augere, vel minuere illam, sed potius est signum majoris, vel minoris voluntatis, ut recte D. Thomas dixit 1,

2, quæst. 77, art. 6. Probatur consequentia, quia non potest intelligi concupiscentiam augere voluntarium, quin aliquo modo moveat, et consequenter causet aliquid in voluntate, sed effectus ut effectus nihil causat in suum principium: ergo. Quocirca quando vir studiosus in se excitat passionem ut constantius, vel etiam ferventius operetur, illa passio comparari potest vel ad motum voluntatis prout ab illo orta est, et ut sic est consequens, et ut sic non auget propter rationem factam: vel potest comparari ad id quod postea in voluntate subsecutum est, si fortasse passio ipsa orta ab actu voluntatis remissiori, fuit occasio ut tempore subsequente voluntas majori conatu operaretur, et ut sic jam potius habet rationem concupiscentiæ antecedentis, quia revera ordine causalitatis antecedit hujusmodi conatum voluntatis.

7. Dicendum secundo: Concupiscentia antecedens minuit liberum, seu libertatem in actu voluntatis. Hanc conclusionem probant rationes primæ sententiæ, et testimonium D. Thomæ ibi citatum ex quæst. 77, art. 6, nam quia, ut supra dixi, in actibus viæ, qui ex perfecta advertentia rationis procedunt, nunquam separantur liberum et voluntarium, ideo utramque significari solet una voce voluntarii perfecti: et sic intelligitur illud Augustini, 3, de libero Arb., cap. 18: *Peccatum in tantum est peccatum, in quantum est voluntarium*, nam ad culpam peccati non sufficit voluntarium sine libero. Sumitur ergo ibi voluntarium ut liberum includit: sic ergo cum dicitur hæc concupiscentia minuere peccatum, quia minuit voluntarium, sumendum est ibi voluntarium ut includit liberum: et similiter explicandum est minui ea ratione, qua liberum includit.

8. Ratione probatur, quia concupiscentia antecedens trahit voluntatem ut secum consentiat: minuit ergo indifferentiam ejus, quia aliquo modo inclinatur ad unum objectum magis quam ad aliud: ergo ex hac parte minuit usum libertatis. Item concupiscentia hæc facit ut objectum cupitum appareat pulchrius, vel facilius, aut suavius propter quod dixit Aristoteles 4, Ethic., cap. 4: *Qualis unusquisque est, talis finis sibi videtur*: et si in tali objecto aliquid est difficultatis, aut incommodi illud occultat, seu facit ut non attente considerentur, et ideo dicitur corrumpere æstimationem prudentiæ: et propterea illud tempus in quo homo est affectus hujusmodi passione aliqua, non censetur aptum et consilium, neque ad judicium ferendum de rebus agendis; ergo

duplici titulo minuit concupiscentia libertatem: primo, quia minuit radicem ejus, quæ est advertentia rationis: secundo, quia facit ad objectum apparens pulchrius, vehementius moveat, et consequenter minuatur indifferentiam voluntatis.

9. Dices: ergo etiam concupiscentia consequens minuit libertatem, quia etiam inclinatur voluntatem ad unam partem magis, quam ad aliam, et ita minuit indifferentiam. Respondetur, formaliter loquendo de concupiscentia consequente, negando consequentiam, quia illa non inclinatur voluntatem, sed supponit jam determinatam ex sua libertate. Unde addo præterea, etiam considerando hanc concupiscentiam ut antecedentem respectu ulterioris effectus non minuere liberum saltem moraliter, et in ordine ad minuendam bonitatem, vel malitiam actionis, quia licet illa concupiscentia, ut sic, revera inclinet ad illum effectum quem causat, et in sensu composito (ut sic dicam) minuatur formaliter libertatem, tamen totum hoc procedit ex libertate ipsius voluntatis, a qua manat hæc eadem concupiscentia: determinatio autem quæ oritur ex suppositione libera simpliciter, nec tollit, nec minuit libertatem, ut iterum dicam.

10. Dicendum tertio: concupiscentia antecedens auget voluntarium intrinsece, seu intensive, quamvis minuatur aliquo modo perfectionem ejus quodammodo extrinsecam. Hæc posterior pars constat ex præcedenti conclusione, nam libertas quando actus et objectum est capax illius, ad perfectionem voluntarii pertinet; si ergo hæc concupiscentia minuit libertatem, necesse est ut aliquo modo minuatur perfectionem voluntarii: quod magis declarabitur in solutione argumentorum. Prior vero pars conclusionis est sine dubio D. Thomæ, 1, 2, q. 6, art. 7, et ita eam docent communiter discipuli ejus. Probatur primo, quia hæc concupiscentia causat voluntarium: ergo potest etiam augere. Antecedens patet: nam ideo hæc concupiscentia vocatur antecedens, quia movet et inclinatur voluntatem ad volendum: et ita est aliquo modo causa actus voluntatis, et consequenter ipsius voluntarii, quia voluntatis actus intrinsece per se ipsum voluntarius est. Prima vero consequentia probatur, quia si concupiscentia causat voluntarium: ergo vehementior concupiscentia augere illud poterit, quia est eadem ratio et proportio. Unde argumentor secundo, nam, cæteris paribus, hæc concupiscentia est causa, ut voluntas majori conatu, et intensiori affectu velit, ut experien-

tia docet, et ratione facta probari facile potest: sed ubi est intensior voluntatis motus, est magis de *voluntario* intrinsece et entitative, quia totus ille actus, et quilibet gradus ejus per se ipsum voluntarius est: ergo constituit formaliter voluntatem magis volentem objectum, seu actionem externam, et ipsam interiorem inclinationem a se elicita, seu (quod idem est) constituit illam volentem majori impetu, et ipsum etiam majorem et impetum a se elicita: hoc autem est magis voluntarie ferri intensive. Tertio declaratur exemplo naturalis impetus, nam si ille intendatur, ut, verbi gratia, si gravitas intensior fiat, cæteris paribus, erit motus magis naturalis, qui ex majori impetu naturæ procedit: ergo similiter.

11. *Ad argumenta in n. 2.*—Ad argumenta primæ sententiæ fere ex dictis respondendum est, nam prima ratio de diminutione peccati, solum probat diminutionem libertatis: et ita exposuimus D. Thomam ibi citatum. Ad 2, de *Diminutione cognitionis*, responderi potest primo id esse per accidens, non est enim necesse ut hæc concupiscentia minuat cognitionem, quia ea non obstante potest voluntas pro sua libertate applicare intellectum ut omnia necessaria consideret: unde si non faciat, et ea ratione minuatur cognitio ad voluntarium, ea diminutio non erit tribuenda concupiscentiæ, sed pertinebit ad ignorantiam, ad quam inconsideratio reducitur.

12. Sed hæc responsio recte quidem ostendit concupiscentiam non esse causam necessariam hujusmodi inadvertentiæ: verumtamen etiam non est necessaria ipsius *voluntarii*, quia non infert voluntati necessitatem: at vero sicut est causa inducens aliquo modo ad volendum, ita etiam est causa inducens ad non considerandum ea quæ sibi obstare possunt, imo non aliter videtur inducere voluntatem, nisi media cognitione eorum quæ voluntatem excitare possunt: ergo eadem est ratio de ipso voluntario, et de consideratione intellectus: utrumque ergo æque tribuendum est concupiscentiæ. Unde D. Thomas, 1, 2, q. 6, a. 7, ad 3, absolute concedit concupiscentiam minuere cognitionem quoad actuale considerationem in particulari agibili, negat vero propterea minuere *voluntarium*, quia illamet inconsideratio voluntaria est, posset enim voluntas non obstante passione illam impedire. Sed adhuc replicari potest, quia interdum potest tanta esse inconsideratio, ut sit mere naturalis et involuntaria. Deinde etiam quando est voluntaria, est minus voluntaria, quam si

non esset ex passione: ergo licet non omnino excuset, quia voluntaria est, tamen minuet saltem culpam, seu voluntariam actionem, quia ipsamet minus voluntaria est. Tota autem hæc diminutio provenit ex concupiscentia.

13. Dici ergo potest clarius et facilius concupiscentiam ex una parte minuere cognitionem, ex alia augere, auget enim considerationem illius boni in quod ipsa fertur: minuit vero aliorum bonorum, vel malorum considerationem, et prius augmentum confert ad augmentum voluntatis, quia hoc nascitur ex bono cognito, et consistit in positiva tendentia ad illud. Posterior vero diminutio cognitionis minuit rationem *liberi*, quia radix libertatis est indifferentia et amplitudo cognitionis, unde etiam fit ut minuatur illa perfectio voluntarii, quæ sumitur ex parte rationis potentis considerare et ponderare rationem bonitatis, quæ voluntati proponitur; fit etiam hinc ut in illo objecto sic voluto multæ rationes sint minus voluntariæ, et solum indirecte volitæ, ut quando quis ex passione iræ magno affectu voluntatis inimicum occidit, licet vindicta ipsa magis voluntaria sit, tamen offensio divini, quæ ibi includitur, item periculum propriæ vitæ cui homo se exponit, minus voluntaria et solum in alio volita sunt, quia passio fecit attentius considerare utilitatem, seu bonitatem vindictæ, occultavit autem cætera: et ita etiam ex hac parte minuitur perfectio *voluntarii*. Et hoc modo posset etiam exponit D. Thomas supra citatus, dicens concupiscentiam minuere peccatum, quia minuit *voluntarium*: facit etiam ut ipsa ratio peccati, quæ in offensione Dei consistit, minus considerata minusque voluntaria sit.

14. *Absolvitur responsio ultima rationis in n. 2.*—Ad 3, de principio extrinseco, seu ad 2 partem minoris, quæ in fine illius numeri 2, probabatur, respondetur concupiscentiam non omnino movere per modum extrinseci principii, quia movet medio objecto, et sic attrahit ipsum principium intrinsecum ut sese vehementius moveat, sicut etiam qui movet per consilium, vel per preces non dicitur movere extrinsece quasi vim inferendo, sed inducere mediis principii intrinsecis, id est, intellectu, et voluntate, et ideo ex hoc capite nihil minuitur *voluntarium*. Quamvis dici posset minui liberum, quia illa inductio libera non est, et aliquo modo indifferentiam minuit.

15. *Unum consecrarium ex dictis.*—Ex dictis de concupiscentia sensibili facile intelligi potest primo quid dicendum sit de effectu, seu

desiderio ipsius voluntatis: potest enim unius rei effectus ex alio causari, atque ita potest sine dubio concupiscentia voluntatis circa unum objectum augere voluntarium circa alterum: sic enim ex amore filiorum, aut honoris, aut Dei aliquis voluntarie aggreditur pericula, quæ voluntas tanto erit ferventior, quanto ille effectus fuerit major. Est tamen in hoc consideranda differentia in *voluntarium* et *liberum*, nam hic affectus licet augeat *voluntarium*, non tamen minuit *liberum*, per se ac moraliter loquendo in ordine ad bonitatem et malitiam, et alios effectus morales. Et ratio est, quia hic effectus qui est antecedens respectu alterius, ipsemet est perfecte voluntarius et liber: et ideo quamvis illo supposito minori libertate, vel interdum etiam necessario sequatur alter effectus, ut ex intentione finis sequitur electio mediæ, tamen quia illa suppositio libera est, ideo nec tollit, nec minuit libertatem, sicut dicebamus supra n. 6, de concupiscentia consequente quatenus respectu alterius effectus est antecedens.

16. *Alterum consecrarium.*—Secundo ex principiis positæ definienda est etiam alia quæstio, scilicet utrum consuetudo, vel habitus augeat *voluntarium*, aut *liberum*, vel minuat: ex quo pendet, an augeat culpam, seu meritum. Dicendum est enim ex consuetudine, et habitu per illam acquisito fieri ut voluntas majori promptitudine feratur, quia majori facilitate et delectatione operatur ex habitu, quam sine illo, cæteris paribus: at vero majori conatu operamur ea, quæ facilius et jucundius efficitur: sic ergo habitus auget *voluntarium*, quia ut supra dixi, augmentum voluntarii in hoc consistit quod voluntas majori impetu feratur. At vero de *libero* dicendum, sicut paulo ante dicebamus de affectu voluntatis, seu de concupiscentiæ consequenti, quod habitus quidem per se ac formaliter, seu facta suppositione minuit libertatem, quia inclinando magis voluntatem ad alteram partem minuit indifferentiam ejus: tamen moraliter et in ordine ad effectus morales non censetur minuere quamdiu illa consuetudo libera ac voluntaria est, propter eandem rationem, quia dispositio libera, ut sic, non minuit liberum. Unde fit probabile, si consuetudo, et habitus fiant involuntaria per actum contrarium efficacem quantum est ex parte hominis, quem penitet se acquisivisse talem consuetudinem, vel habitum, et proponit facere quantum in se est ad vincendum illum, tunc, inquam, est valde probabile consuetudinem minuere libertatem

et consequenter culpam, quia talis consuetudo versa est quodammodo in naturam, et jam non est in potestate hominis tam cito vincere illam, et alioqui est jam involuntaria, et ideo non reputatur tanquam suppositio libera, sed necessaria, de quo latius in materia de peccatis.

17. *Tertium consecrarium.*—Tertio, ex iisdem principiis definiendum est, utrum gratia augeat, vel minuat *voluntarium*, aut *liberum*. Dicendum enim est, per se loquendo augeat *voluntarium*, quia movet et inclinatur voluntatem ad volendum; et quamvis gratia soleat dici principium extrinsecum, tamen, per se loquendo, movet aut ex parte objecti trahendo voluntatem multo suavius quam concupiscentia soleat trahere, ut eleganter prosequitur Augustinus, tract. 26, in Joan. Vel ex parte potentiæ per habitum in illa infusum, aut motionem vitalem ejus, et ab illa intime procedentem. At vero de *libero* fieri potest ut gratia interdum illud minuat, inclinando magis voluntatem ad alteram partem: tamen non semper est necessarium, nam in hoc differt multum inter gratiam et concupiscentiam, nam concupiscentia movet ad unam sub aliqua ratione occultando, seu minuendo cognitionem ejusdem objecti, et sub aliis rationibus: at vero gratia, per se loquendo illuminat, et ostendit in objecto omnem rationem boni et mali, quæ in illo considerari potest, et inclinatur ad prosequendum illud sub perfectissima et suprema ratione boni, quam facit ponderare ac æstimare prout digna est: atque ita ex vi gratiæ non est necesse ut minuatur libertas, quamvis, ut dixi, aliquando minui possit. An vero omnino tollatur interdum, non pertinet ad hunc locum.

SECTIO IV.

Utrum concupiscentia causet aliquo modo involuntarium.

1. *Multorum sententia negativa.*—Auctores sicut affirmant metum causare *involuntarium*, ita id negant de concupiscentia: unde sine dubio intelligunt non causare *involuntarium*, etiam secundum quid, atque adeo ea quæ ex concupiscentia fiunt, non esse mixta ex *voluntario* et *involuntario*, ut sunt ea quæ fiunt ex metu, sed esse simpliciter ac pure voluntaria. Hæc est mens D. Thomæ in his articulis, nam ideo valde diverso modo loquitur de concupiscentia et metu: et est plane mens Aristotelis 2, Ethicor., cap. 1, ubi cum dixisset, quæ ex metu fiunt, esse aliquo modo involuntaria,

subdit: *Quod si quis ideo jucunda, et bona violenta esse dixerit, quod et extra sunt, et compellunt omnia, erit ejus sententia violenta, horum enim gratia omnes omnia agunt, et sane qui violenti inviti que agunt, hi cum dolore: qui autem ob jucundum, hi voluntarie operantur: est autem ridiculum externa quempiam accusare, et non potius se ipsum, qui ab hujusmodi rebus facile capitur: constat autem idem esse operari ob jucundum et concupiscentiam: unde infra expresse dicit ea quæ fiunt per iram, aut cupiditatem, non recte dici fieri invite. Et hanc sententiam transcripsit Gregorius Nyssenus 5, Philosoph., cap. 1 et 3, et Damascenus 2, de s. d. cap. 24, et omnes philosophi morales in hoc conveniunt, et experientia ipsa idem persuadere videtur, nam qui passione fertur, non operatur cum repugnantia appetitus. Item hac ratione: quæ fiunt per preces, vel per beneficia, non censentur ullo modo fieri involuntarie, et ideo licitum est per benevolentiam invitare infidelem ad fidem, non autem per metum: et eadem ratione contractus precibus impetratus, dummodo non includat actionem, aut comminationem implicitam, semper est validus, et non censetur ullo modo involuntarius: secus vero est in contractu facto ex metu. Denique signa involuntarii supra posita, sect. 2, num. 1, non inveniuntur in iis, quæ fiunt ex concupiscentia, ut Aristoteles, citatis verbis, indicavit, quia nec causant tristitiam quamdiu concupiscentia durat, neque censentur amabilia solum in casu propter aliud, sed per se, et propter bonitatem suam.*

2. *Prima difficultas contra præcedentem sententiam.* — In contrarium autem, est valde difficile assignare in hoc differentiam inter concupiscentiam et metum. Et primam rationem difficultatis tetigit D. Thomas 1, 2, q. 6, art. 7, ad 1, quia sicut concupiscentia est quædam passio inclinans voluntatem, ita et metus. Respondet D. Thomas, non esse parem rationem, quia concupiscentia est de bono, timor autem de malo. Sed non videtur hoc ad modum conferre, quia tam voluntaria est fuga mali, sicut persecutio boni, quia sunt ejusdem rationis et proportionis, nam sicut bonum est consonum voluntati, et ideo inclinatio in illud est voluntaria, ita e contrario malum est dissonum, et ideo fuga illius est æque voluntaria. Vel igitur considerantur hi effectus in ordine ad propria et immediata objecta, et sic, tam voluntarius est unus, sicut alius, quia unus est persecutio boni, alter vero fuga mali: vel considerantur in ordine ad effectus qui ex eis pro-

veniunt: et hoc etiam modo non potest esse diversitas, quia si causa est æque voluntaria, etiam effectus, per se loquendo. Quod si interdum contingit in his quæ fiunt ex metu conjungi involuntarium aliquod, non ex metu, sed aliunde, ut supra dictum est, etiam potest contingere ut ea quæ fiunt ex concupiscentia, sint aliquo modo involuntaria secundum quid, non ex concupiscentia, sed aliunde: nam sicut ex timore unius mali majoris amplectimur aliud minus, quod est involuntarium, ita et ex concupiscentia unius boni deserimus aliud, quod etiam est involuntarium.

3. *Secunda difficultas.* — Unde oritur secunda ratio dubitandi, quam D. Thomas attigit argum. 2, quia sicut per timorem aliquis agit quod nolebat, ita etiam contingit operari ex concupiscentia, et respondet metum non mutare omnino voluntatem, sed relinquere illam affectam ad prius objectum secundum se consideratum: concupiscentiam vero mutare affectum, atque ita efficere ut jam non sit involuntarium quod antea erat: quæ responsio videtur difficilis, quia gratis hoc dicitur: utrumque enim experimur contingere in utroque affectu, interdum enim metus affectum mutat, ut patet de metu inferni, vel mortis: atque etiam interdum concupiscentia non omnino mutat affectum, sed trahit voluntatem repugnantem per aliquem simplicem affectum: sic enim interdum aliquis qui amat honestatem, vel habet habitum honeste operandi, concupiscentiam vincit, retinens simplicem affectum ad honestatem: ergo nulla est data differentia. Tandem augetur difficultas, quia supra dictum est metum directe causare voluntarium simpliciter contra aliquid involuntarium secundum quid unde etiam fit ut possit augere voluntarium simpliciter, ut si metus ipse major sit, vel si addatur aliis motivis: quæ voluntatem movebant ad volendum: ergo in hoc æquiparatur metus concupiscentiæ. Aliunde vero etiam concupiscentia causat voluntarium repugnans involuntario secundum quid, ut, verbi gratia, cum quis ex appetitu honoris occidit filium contra affectum quem habet erga illum: et ratio est, quia interdum unum bonum repugnat alteri bono, et potest homo esse affectus ad utrumque, unum simpliciter, et aliud secundum quid: et confirmatur ultimo, quia neuter istorum affectuum causat fere involuntarium, nisi quatenus juvatur ab altero, vel ab eo fundatur, nam metus mortis causat projectionem mercium, quæ involuntaria est ratione concupiscentiæ divitiarum, et e con-

trario concupiscentia divitiarum aggredi facit periculum mortis, quod involuntarium est ex timore mortis, in quo ergo est differentia?

4. Etiam si non sit facile hanc differentiam declarare, tamen dubitari non potest quin magna sit: ipsa enim experientia docemur amore et beneficiis inclinari homines ut facile et sponte operentur, timore autem et metu potius retrahi, seu obdurari, vel saltem non ita spontanee operari. Radix autem differentiæ videtur in objectis istorum affectuum, nam objectum concupiscentiæ cum sit bonum, de se et ex vi sua est consentaneum voluntati, et nullam vim, aut necessitatem ei infert quantum in se est: at vero objectum metus cum sit malum, de se est dissonum voluntati, et potest necessitatem quamdam inferre, ut contingit præcipue in omni metu extrinsece illato. Unde fit, ut licet ex suppositione talis mali fuga illius voluntaria sit, tamen simpliciter et malum ipsum sit involuntarium, et consequenter fuga ejus, quia nollet homo constitui in ea necessitate ut sibi esset necessarium fugere, vel timere malum, et ita hoc involuntarium est quasi intrinsece annexum timori: quod non ita reperitur in concupiscentia.

5. *Concluditur resolutio hujus sectionis.* — Ex quo tandem fit, ut moraliter ac regulariter loquendo, et concupiscentia nec secum afferat, nec admittat involuntarium aliquod: quamvis enim non repugnet aliquo modo misceri hujusmodi involuntarium in his quæ ex concupiscentia fiunt, ut probant objectiones factæ, in num. 2 et 3, tamen hoc est valde per accidens et extrinsecum, et non habet fundamentum in ipsa concupiscentia, quæ quantum est ex se, prorsus est voluntaria, et ideo intimo quodam modo afficit voluntatem, et spontanee inducit mutationem in illum. At vero ea quæ fiunt ex metu, regulariter loquendo, ac moraliter, quantum est ex vi metus, habent adjunctum illud voluntarium fundatum aliquo modo in ipso metu, et in necessitate quæ ab intrinseco inducit malum illud quod timetur, et est veluti fundamentum et ratio totius motionis voluntatis, et ideo hæc etiam motio est magis ab intrinseco, quam illa, ac propterea magis involuntaria.

DISPUTATIO IV.

DE IGNORANTIA, UTRUM SIT CAUSA VOLUNTARIJ, VEL INVOLUNTARIJ.

Tractatio de ignorantia triplex. — De ignorantia triplex est consideratio, prima ut esse

potest quoddam speciale peccatum: secunda ut est circumstantia plurium peccatorum: et constituit quemdam peccandi modum distinctum a modo peccandi ex malitia, vel ex passione: tertia est ut causat voluntarium, vel involuntarium. Prima proprie pertinet ad materiam de fide, in qua docetur quid homo, per se loquendo, scire teneatur: peccatum enim ignorantiae speciale est oppositum illi obligationi sciendi. Secunda spectat ad materiam de peccatis. Tertia est propria hujus loci, et diligenter tractanda, quoniam est cæterarum fundamentum.

SECTIO I.

Utrum recte dividatur ignorantia in antecedentem, concomitantem, et consequentem, et quo sensu.

1. *Hæc divisio ignorantiae potissima est.* — Multæ solent tradi ignorantiae divisiones: de quibus legi potest Almainus, tract. 1, Moral., cap. 2, et latius Castro 2. de Leg. pœnal., cap. 14, et Corduba in Quæstionario, lib. 2, q. 1, et disp. 4, de Censuris, sect. 8, aliqua attigimus de his divisionibus. Sed quæ hic proponitur a D. Thoma est propria hujus loci, et quæ majori explicatione indiget: reliquas vero postea breviter attingam. Ut autem difficultas hujus divisionis recte intelligatur, advertendum est voces illas antecedens, concomitans, et consequens esse respectivas, ut patet ex ipsis vocibus. Unde duo explicare oportet: primum respectu cujus dicantur antecedere, vel consequi: secundo in quo sit hæc antecessio vel concomitantia.

2. *Arguitur primo contra ipsam divisionem.* — Ratio difficultatis circa priorem partem est, quia vel fit comparatio ad actum voluntatis, seu effectum ejus, qui ex ignorantia, vel cum ignorantia fit; aut fit comparatio ad voluntatem directam vel indirectam ignorandi, quia illa relatio non potest fieri ad alium terminum quantum spectat ad præsentem materiam moralem: sed si comparatio fiat ad voluntarium effectum ex, vel cum ignorantia factum, sic nulla invenitur ignorantia consequens, quia neque tempore, neque causalitate consequitur talem actum, ut statim dicam. Si vero relatio est ad voluntatem ipsius ignorantiae, sic nulla est ignorantia concomitans, quia omnis ignorantia vel cadit sub voluntatem directam vel indirectam, et sic est consequens: vel non cadit sub voluntatem ipsius: non ergo potest dari medium, cum illa duo membra contradic-